

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ
PROF. DR. OSMAN FİKRİ SERTKAYA'NIN AÇIŞ KONUŞMASI

Sayın Rektör, Sayın Yüksek Kurum Başkanı,

Sayın Büyükelçiler, Sayın öğretim üyeleri,

Değerli konuklar ve Sevgili öğrenciler

II. Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumu'na hoş geldiniz.

Bu günkü kollokyumun geçmişi hakkında sizlere kısa bir bilgi vermek isterim.

1985 yılında toplanan *V. Milletler Arası Türkoloji Kongresi*'nde SSCB delegasyonu ile ikili Türkoloji kollokyumları yapılması konusunda prensip anlaşmasına varıldı. Türkiye Cumhuriyeti ile SSCB arasında her iki yılda bir imzalanan "Bilimsel ve Kültürel Değişim Programı"nın 6. maddesi gereğince bu kollokyumlara TC ile SSCB arasında yedişer âlim katılacaktı. SSCB tarafını Prof. Dr. Tofig Davudoğlu Melikov'un Türkiye tarafını da Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın Eşbaşkan olarak temsil ettiği karşılıklı Türkoloji kollokyumları 1988 yılından itibaren başlatıldı.

I. Sovyet-Türk Kollokyumu, 1-8 Temmuz 1988 tarihleri arasında Azerbaycan'ın baş şehri Baku'da toplandı. Bu ilk kollokyumda *Kültür Anıtı Olarak Dede Korkut Kitabı* konusu işlendi. Kollokyum bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1988*'de yayımlandı.

II. Türk-Sovyet Kollokyumu, 25-31 Ekim 1989 tarihleri arasında Türkiye'de Elazığ-Fırat Üniversitesi'nde toplandı. Bu kollokyumda *Edebi Dil olarak Türkçe (Türkçenin doğuşu ve gelişmesi)* konusu işlendi. Kollokyum bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1989*'da yayımlandı.

III. Sovyet-Türk Kollokyumu, 8-14 Haziran 1990 tarihleri arasında Kazakistan'ın baş şehri Almatı'da toplandı. Bu kollokyumda *Göktürk Anıtları (dil, edebiyat, tarih, arkeoloji, sanat, kültür)* konusu işlendi. Kollokyum bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1990*'da yayımlandı.

IV. Türk-Sovyet Kollokyumu, 14-21 Haziran 1991 tarihleri arasında Konya-Selçuk Üniversitesi'nde toplandı. Bu kollokyumda *Başlangıcından XIII. Asrın Sonuna Kadar Türk Şiiri (doğuşu ve gelişmesi)* konusu işlendi. Kollokyum bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1991*'de yayımlandı.

V. Sovyet-Türk Kollokyumu, 30 Temmuz - 7 Ağustos 1992 tarihleri arasında Kırgızistan'ın baş şehri Bişkek'te toplandı. Bu kollokyumda *Türk Dünyasında Destan Türü (genel değerlendirme)* konusu işlendi. Kollokyum bildirileri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1992*'de yayımlandı.

Sizlerin de malûmları olduğu üzere 1990 yılından beri Türk dünyasında birçok değişme ve gelişme yaşandı. Bu gelişme ve değişmeler karşısında Eşbaşkanlar olarak karşılıklı kollokyumlara bir müddet ara vermek gereğini duyduk.

Ancak 1988 yılında Baku'da toplanan Dede Korkut kollokyumunun 10. yılında yine Baku'da 22-26 Aralık 1998 tarihlerinde II. Milletler Arası Dede Korkut Kollokyumu'nu bu sefer Azerbeycan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında gerçekleştirdik. Bu kollokyumda sunulan 36 bildiri *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1998*'de yayımlanmaktadır.

Bu kollokyumların hepsinde Türkiye Cumhuriyeti tarafının İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün patronajı altında temsil edildiğini de özellikle vurgulamak isterim.

1990 yılından beri Türk dünyasında birçok değişme ve gelişme yaşandığını söylemiştim. Türk dünyası açısından ilk üç değişme ve gelişmeyi şöyle sıralamak mümkündür.

İlk değişme SSCB adlı bir ülkenin artık mevcut olmamasıdır. İkinci değişme müstakil Türk cumhuriyetlerinin teşekkülüdür. Üçüncü gelişme ise 1996 yılının Eylül ayında Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in Moğolistan'a giderek Tonyukuk, Bilge Kağan ve Köl Tigin yazıtlarını ziyaret etmesidir.

Sayın Cumhurbaşkanımız Göktürk anıtlarının bugünkü harap durumlarından çok müteessir olmuşlar ve Türk ilim adamları ile müesseselerinin bu konuda ilgili çalışmaları yapmalarını arzu etmişlerdir.

1997 yılından beri Türkiye'de Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)'nın önderliğinde başlatılan çalışmalar sonucunda önce Moğolistan'da saha araştırmaları ve incelemeleri başlatılmıştır. Elde edilen sonuçların değerlendirildiği diğer çalışmalar da Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi çeşitli bilim kuruluşlarımız ile üniversitemizin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde devam ettirilmektedir.

Bu çalışmalara bir yön vermek amacıyla Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı ile İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü olarak Almatı'da toplanan ilk Göktürk kollokyumunun 10. yıl dönümünde *İkinci Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumu (dil, edebiyat, tarih, arkeoloji, sanat, kültür)* adlı Kollokyumu 24-29 Nisan 2000 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde toplanacak şekilde düzenledik.

İkinci Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumu hakkında bilgi vermeden önce sizlere Türkiye ile Moğolistan arasındaki ilişkilerin tarihinden de kısaca bahsetmek isterim.

Hepimizin de bildiği gibi Türk ulusunun en eski yazılı belgeleri bugün Moğolistan Cumhuriyetinin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Türkiye'den Köl Tigin ve Bilge Kağan anıtlarına yapılan hayalî bir sefer Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1920 yılında tefrika ettiği *Gönül Hanım* adlı romanda işlenmiştir.

Prof. Dr. Bilge Ercilasun "Orhun abideleri hakkında Türkiye'deki ilk bilgiler" adlı araştırmasında şunları söyler:

“Orhun Abideleri ile ilgilenenlerden biri de Ahmet Hikmet Müftüoğlu'dur. Ahmet Hikmet 1920 yılında yayımladığı *Gönül Hanım* adlı romanını tamamen Orhun Abidelerine dayandırmıştır.¹ Olayın kahramanları Sibiryaya seyahat ederler. Romandaki pek çok konuşma ve bilgi, Orhun abideleri hakkındaki gerçek belgelere dayanır. Abideler hakkında teknik bilgiler verilir, yazıların istinsahı anlatılır. Hatta Köl Tigin abidesinin bugünkü dile tercümesi, Ahmet Hikmet'in şiirli ve secili, ahenkli diliyle yapılır. Bu, Orhun Abidelerinin, Necib Âsım'dan önce kısmen de olsa ilk tercümesidir. Romanın kahramanları Orhun Abidelerini okurlar, üzerinde ilmî tartışmalar yaparlar. Radloff ve Thomsen'in yayınlarının eksikliklerini ve meseleleri halletmeye çalışırlar.

Gönül Hanım romanı, 1 Şubat 1336 /1920 - 13 Nisan 1336/1920 tarihleri arasında Tasvir-i Efkâr gazetesinde 33 bölüm hâlinde tefrika edilmiş, fakat o yıllarda kitap hâline getirilmemiştir. Kitap hâlinde yayımlanması ise Dr. Fethi Tevetoğlu tarafından 1971 yılında olmuştur.

Ahmet Hikmet Köl Tigin abidesinin büyük bir kısmını bugünkü dile çevirerek eserine almıştır. Bu tercüme incelendiğinde Ahmet Hikmet'in bir filolog dikkatiyle çalıştığı, bir sanatçı titizliği ve anlayışıyla üslûbunu kurduğu ve şekillendirdiği anlaşılmaktadır.”²

Benim bilgime göre Moğolistan'a ilk giden bilim adamımız 1975 yılında Ulanbator'da toplanan *Nomadizm* konulu bir toplantıya katılan merhum hocamız Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'dir. Ögel'i 1979 yılında Prof. Necat Diyarbekirli takip etmiş ve sayahatini *Orhun'dan geliyorum* başlıklı bir raporla ilim alemine duyurmuştur. Diyarbekirli'yi 1980'li yıllarda Prof. Dr. Talat Tekin takip etmiştir.

1987 yılında 'V. Milletlerarası Mongolistler Kongresi'ne Türkiye'den Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy ve Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya olmak üzere üç kişi katılmıştır. Bu heyet Tonyukuk yazıtını ziyaret etmek ve incelemek imkânını bulmuştur.

1990 yılında ise Türkiye Radyo Televizyon Kurumu adına bir grup Prof. Dr. Mecit Doğru, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ve Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın danışmanlığında Moğolistan'ın bütününe gezmiş ve Altaylar isimli 12 bölümlük bir dokümanter Televizyon dizisi ile Göktürk anıtlarını Türk ve dünya halklarına bir defa daha duyurmuşlardır.

Türkiye'den Moğolistan'a yapılan en yüksek seviyedeki ziyaret ise Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in bir Türk ilim adamı topluluğu ile 10-12 Eylül 1995'te yapmış oldukları ziyarettir.

¹ *Gönül Hanım*, Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 1920.

² Bilge Ercilasun, "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Orhun âbideleriyle ilgili Romanı: Gönül Hanım", *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, İst. 1985.

Cumhurbaşkanımızın Tonyukuk, Köl Tigin ve Bilge Kağan anıtlarını ziyaret ettiği bu seyahatlerinde kendilerine Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya ile Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun mihmandar olarak bilgi arz etmişlerdir. Böylece Moğol yetkililerle en yüksek seviyede bağ kurularak yukarıda zikrettiğim çalışmalar 1997 yılından itibaren Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansının patronajında başlamıştır.

TİKA Başkanı Sayın Dr. Öner Kabasakal az sonra sizlere bu çalışmalar hakkında bilgi sunacaklar. Ben size Türk Dil Kurumu içerisindeki bir başka çalışmayı duyurmak istiyorum.

Göktürk anıt ve yazıtları ile ilgili Fin ve Radloff atlaslarının yayımları üzerinden 100 yılı aşkın zaman geçmiş ve bu yayınlar artık Türkoloji'nin bulunamayan ve kendilerine erişilemeyen klâsik yayınları hâlini almıştır. Artık bu albümleri güncel hâle getirmek ve ilim âlemine yeni yazıtları sunmak vakti gelmiştir.

Türk Dil Kurumu içerisinde Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ile Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın sorumluluğunda başlatılan *Göktürk Anıt ve Yazıtları Albümü* projesinde Moğolistan, Altay ile Yenisey, Kazakistan ile Kırgızistan, Kafkasya bölgelerindeki runik malzeme ilim âlemine sunulacaktır.

Göktürk Anıt ve Yazıtları Albümü projesinin ilk kitabı genç ve değerli meslekdaşım Yardımcı Doçent Doktor İsmail Doğan'ın *Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar* adlı albümüdür. Türk Dil Kurumu Başkanlığı *İkinci Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumu*'na bildiri ile iştirak eden delegelere bu albümden birer nüshayı armağan etmişlerdir. Türk Dil Kurumu'nun Sayın Başkanı Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a bu jestinden dolayı huzurunuzda delegelerimiz adına teşekkür ederim.

Göktürk Anıt ve Yazıtları Albümü projesinin Moğolistan cildi Osman Fikri Sertkaya, Cengiz Alyılmaz ve Sarthocaoğlu Harcavbay tarafından, Kazakistan-Kırgızistan cildi Çetin Cumagulov tarafından, Altay ve Yenisey yazıtları cildi de Dimitri Dmitriyeviç Vasilyev tarafından yayına hazırlanmaktadır. Çok kısa bir zaman içerisinde bu albümleri ilim âlemine sunmuş olacağız.

Sayın konuklar,

Burada aramızda Moğolistan'ın Türkiye büyük elçisi Sayın Bulgaa Altangerel, Türkiye'nin Moğolistan Büyük Elçileri Sayın Varol Özkoçak ile Sayın Mehmet Nuri Yıldırım bulunmaktalar. Ayrıca Moğolistan'dan Prof. Dr. Lubsangboldiyn Bold, Prof. Bayar, Prof. Battolga gibi Göktürk mütehassısları ile Moğolistan Aydınlanma Bakanlığı mensupları bulunmaktadır. Özellikle Moğolistan'dan gelen misafirlerimize bir hususu vurgulamak isterim.

Moğolistan'da bulunduğum sürelerde bir hususu çok iyi gözlemledim. Moğol meslektaşlarımız kendi toprakları içerisindeki eski Türk anıtlarına da en az eski Moğol anıtları kadar ilgi ve değer vermekte, Moğol halkı bu anıtların bulunduğu yerleri kutsal yerler olarak kabul etmekte, anıtları ziyaret ederek diplerine para ve

kıymetli nesnelere koymaktadır. Moğol kardeşlerimizin eski Türk anıtlarına verdiği bu değeri burada bir defa belirtmek istiyorum. Ancak bu anıtların biz Türkler açısından da özel bir yeri, özel bir değeri vardır.

Geçen hafta, 17 Nisan 2000 Pazartesi günü Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel Çankaya Köşkü'nde bana *Türk Dünyasına Hizmet Ödülü* sundular. Sayın Cumhurbaşkanımızın sunduğu ödülün Kök Tigin ve Bilge Kağan anıtı tarzında yapılmasına dikkat çekmek isterim. 30 yıllık hocalık hayatımda birçok ödül aldım. Ancak *Türk Dünyasına Hizmet Ödülü* benim aldığım ödüllerin en değerlisidir.

Bu duygu ve düşünceler içerisinde sözlerime son vermeden önce Kollokyum hakkındaki son bilgileri arz etmek isterim. *İkinci Milletler Arası Göktürk Anıt ve Yazıtları Kollokyumu*'na Moğolistan, Rusya, Japonya, Almanya, Macaristan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Ukrayna, Bulgaristan gibi dünyanın önde gelen milletlerinin Göktürk mütehassısları ile ülkemizin önde gelen dil, tarih ve arkeoloji mütehassısları katılmaktadırlar. Teşkil edilen iki ayrı çalışma gurubunda Göktürk anıt ve yazıtlarının bugünkü durumu, onların yerlerinde ve müzelerde muhafazası, yerlerinde korumanın ne şekilde yapılması gerektiği, koruma ve teşhir müzelerinin ne şekilde yapılması vs gibi konular işlenerek değerlendirilecek, ayrıca son on yılda Göktürk anıt ve yazıtları üzerinde yapılan yeni araştırma ve incelemelerin sonuçlarını veren 40'ı aşkın bildiri sunulacaktır.